

NISS HANSEN TINGLEFF'S PERSONALIA,

saaledes som de af ham selv 1683 dikteredes til hans Sognepræst, Provst Johan Ryde i Vonsild, for efter hans Død ifl. Tidens Skik at oplæses ved hans Begravelse. Af Provsen indførtes de 1694 i Vonsild Kirkebog (inden Niss Hansen Tingleff døde), hvorefter de her meddeles:

Hvad sig nu den SI. ærlige oc frohme oprendelse
Christi: leffnets frame oc SI. Endeligt er anlangindes,
curriculum vitæ
gml. Niss Hansen Tingleff

Er föd 1630 in junio, men igienföd ved daaben paa S. Hans dag d. 24. junij, iⁱ Tingleff Kircke, hans Fader var Hans Hansenⁱⁱ Degen oc Skolemester IBIDEM, barneföd iⁱⁱⁱ Wippel, hans Oldefader var aff de fri folck, der udj de Tijder kunde freede oc forbede i deris gaard en fredløs Mand udj aar oc Dag, oc dersom den^{iv} Fredløse kunde, naar Aaret var forbi, ride Marckskellen omkring, oc de, som stræbte hañem æffter, icke kunde da gribe hañem, da kunde hand endnu et Aar hafue sin frelse hos same Fri Mand.

Hans Farfaders oldefader var Matths Wippel, bleff i sin Pawedoms Tijd ført i en effter pawelig helligdoms Forordning^v Munckehette oc Kappe, til LUGUM CLOSTER, er deri begrafuen, Som da formeentis den saligste maade at kome aff verden hen.

Hans Moder var Catharina Casten d. aff Flensborg, Casten Matthsens, en i de Tijder naunkiundig Skipper oc Kiöbmand i Flensborg, hans Mor Moder var Anna Castens, H. Jacobi Nielsens til Tingleff hans daater, hves Broder H. jens jacobi siden fick Faderens Kald.

Saa snart som dene Voris Niss Hansen voxte noget til forstand, undervijste hans fader hañem i læsningen, oc at declinere oc conjungere aff^{vi} Donato indtil Ao. 39. da kom hand i^{vii} Flensb. i Latinske Skole, oc lae i Kost udj H. Rectoris M. Georgij Lossij huuss, 4 aar.

Ao. 43 om juel, der Suensken falt ind i Landet, oc Skolen bleff opgifuen, da gick hver discipel hen hvort han kunde. Imidlertid hand haffde lagd en Temelig grund i det Latinske Spraag, - oc var den Tridie i Tertia classe. holte sig hjeme hos faderen indtil en Cornett under det unge^{viii} Pentzische Regimente, Hans Michaël Von Gillick, tog ham til sig i tieniste. Men æffterdi hand kunde temelig skrifue, tog obrist Pentz hañem, oc satte ham til at være hos hans Secretarium. Men d(a) same secretarium døde noget deræffter paa^{ix} Lindewittgaard, fra den Tijd stood Niss Hansen Skrifueriet for, saa længe de vaar i landet. Men der de kome op til Gadebusk i Mecklenborg, da begyndte hañem at miszhage det væsen, oc tractede fra Krigen. Kom oc

æffter sin vilie med dimiss. derfra oc begaff sig til H. jacobus Brun, Sogne Præst til^x cliplev, oc lærde hans Sön johannem Brun, oc Cajum Kruse, som nu er forvalter paa^{xi} Stolt Lund, 1 aar. derfra kom hand til H. Michæel ivari i^{xii} Hohlbüll, oc lærde Börnene 1 aar.

Siden Kom hand til velbaarne H.^{xiii} Caspar Rudolph von Gerstorff, paa Syndergaard ved Trojborg oc informerede hans Sön Sigismundum von Gerstorff, oc 5 Jomfruer, udj 2 Aar, oc tillige forvaltede hand alt hvad der forrefalt med skrifvende paa gaarden.

Der Fruens Margaretæ Broder Sön, Mons.^{xiv} Peter Rantzow vilde ud til den Ridderschole i Frankrig, tog hand Niss Hansen for en Camer Tiener med sig, oc de ginge til Skibs ved Altonah med 1 Regiment fodfolck, som skulde tiene Franckrig, oc de landede til Cales i Piccardie, hvor Major Schwab begierte, at Mons. Rantzow ville gaae med igienem Münstringen, der hand det samtyckede, fick hand en Visir, oc Niss Hansen, cammer Tieneren, en^{xv} halfue Pique. Men der de haffde været i Münstringen, da motte de deræffter beholde gewehret, oc kunde icke vorde det entleddiget, de matte blifue i ECCALE den förste Natt, oc rejste saa omkring i quarteret, indtil de kom i en Stad som heder^{xvi} Ballonien, derfra droge obristen, Majoren oc Mons. Rantzow med dene sin Camer Tiener Niss Hansen til parijs, hvor de vaare 14 dage, siden gjorde de en Tour gienem Lyon oc Bordeaux, men derfra matte de til^{xvii} Regimentet igien tilbage udi Ableville i Piccardie, derfra til Roan oc end tilbage til Cales, ferner til^{xviii} Dynkerken i Flandern, hvilcken Stad bleff indtagen under feld Marschall^{xix} josias Rantzow med Accord Ao. 1646. derfra komme de for Sanct Omer, ostende, Nyport, item for Grevelin, Vehrden. Schlys, Knaack oc ipern, hvor vinterquarteer falt, oc finge de gemene 15 fl. i maaneden. Fölgende Aar Ao 1647 ginge de effter paaske tilfjelds ad Arræs, der den stoore feldslactning stood mellom 3 hundrede Tusinde Mænd paa hver side, som fast alle blefue, uden at Franckrig beholte Marcken oc de Spanier vigede. den fölgendis somer Aa. 1648 kome de for den stad Gent, Men Frantzosen fick den icke, men de motte tilbage oc toge Vinterquarteer i^{xx} ipern, hvor de lae indtil paaske Ao. 1649.

Men som Mons. Rantzow haffde satt sig stadig for, at hand vilde giöre en Reise til Rom oc derfra til jerusalem, oc alting var rede, at Niss Hansen skulde med sin Herre, see, da belegrede de Spanier same Stad, derofuer bleff reisen forhindret, oc Guarnisonen motte ligge i^{xxi} Contra scerpe med stoort arbeid oc Besuæring, der nu den Skantze, hvilcken Frantzosen haffde inde, bleff aff Spanierne erobret, bleff Niss Hansen skutt igienem begge hans lænder, oc haffde næsten Blodet forlöbet hañem ofuer feldskærerens forsømelse, indtil hand selff med sit synderreffuen Törrklæde motte giöre^{xxii} væler oc stoppe, at stille blodet. Hans Herre, Mons. Rantzow oc en soldat förde ham ind i ipern i et adelig hvid Jomfrucloster, der bleff hand först curert. Siden, der Staden gick ofuer med accord til Spanien, den tijd motte hand oc bort, oc de ginge ad Dynkercken, der fick hand sin forpleging oc Cur i det ny fangehuus, oc deræffter kom order, at de blesserede skulde bort. Men Niss Hansens Vunder bröde op igien, saa at han matte blifue tilbage alleene.

Saa længe som hand icke end var cureret, fick han Kongens penge aff Comt de Ballion, Gouverneuren, men icke videre, der hand nu noget var cureret, flyde Hoffmesteren hos Comt de Ballion hañem effter indstændig anholdelse hans rictige affskeeds passe med den Erbiudelse, oc Condition, at naar hand i Holland var blefuen fuldkomelig cureret, da skulde han kome igien oc fae plads hos Comt de Ballion. Saa drog hand i Guds naun til Holland fra Franckrige, med en Skipper, som matte tage hañem fri med. Kom saa til Vlissingen i Holland, derfra til Rotterdam oc vidre til Amsteldam, oc logerede hand i Cramper Hoff, der hand hver Dag fick sin Cur oc ophold for 2½ fl. oc forbleff der indtil hand var fuldkomen læget, oc kunde fae Leilighed udi 4 uger og 5 dage at komme hiem. Kom saa med et Skib til Tönningen i Eyderstäd, oc forefant sine forældre i velstand. Men hans fader behagede icke at hand skulde holde den parol, der var ved passen gifuen at kome til Franckrig igien. Bleff saa ao. 50 hieme.

Ao. 1657 begaff hand sig med Birgitte Niss D.^{xxiii} i Tinglev i Ecteskab oc var deris Bryllup alle Helgenis dag. deris Eldste Søn Hans bleff föd Ao. 1659 d. 23. Sept. Daateren Maren bleff föd 1661 d. 27. Nov.^{xxiv} Catharin den Förste aff det naun bleff föd i Tingleff oc döde spæd 13 uger gammel Ao. 1663. Niss bleff föd i Tingleff Ao. 65 för paaske, Catharin den anden alf dette naun bleff föd her i Wonsel 1670. d. 4 junij paa en Løfuerdag, bleff döbt d. 12 junij, var den 2 Trin. Söndag. döde paa Mandagen Efftermiddagen Klocken 2 den 5 Sept, oc bleff begrafuen d. 7. Sept. var onsdagen efter den 14 Söndag Trin. gamel 13 uger oc 2 dage (liig Texten var Jobi 1,20).

Effter fiende Tijden Kom denne vor Niss Hansen i en process oc Trette med sin Præst Sal. H. johannes Ratenborg i Tingl(ef), som spant sig hid fra Tingl(eff) Kirkis Kalck oc disk, som bleff bort, oc Niss Hansens Fader, den Sal. Degen haffde det i fjende tiden hensatt i en Moess oc forvaret, oc kunde deræffter icke findis. dog bracte hand Ao. 1665, der hand hid til Meenigheden kom, en Rictig Attest fra H. Johanne Ratenborg, at de vaare som christne forsooned, oc hannem intet uden gott undte, oc medynskte.^{xxv}

Hand paatog her en halff-gaard gandske öde, paa hvilken intet var holden uden 4 fag og 2 fag porthuuss. Han strebede^{xxvi} flitig, ad hand fik gaardens grund betalt, oc husene bygt, lagde vind paa Sæden, medens fædrett ham icke vilde lyckis, men styrte hen for ham.

Der tijderne sig ilde teede med Kriegsrystningen, tog han Ao. 70 sig det selv paa at^{xxvii} ride for sin gaerd, ihvor hand da var 40 aar, motte ud aff Landet for^{xxviii} Wismar Ao 75. Men som hand mod det sidste falt i siugdum, forlood hand godvilligen sin mundering ved compagniet, oc fick hjemloff, at hand siug kom hiem, skaffede den stoore contribution, oc hans quotum aff de 40 rdl. recruiter Penger, rictig affstæd. Effter at hand forvant denne Mafue siugdum, da beholdt hand omsider en good sund natur, oc var icke meere siug.

Hæc mihi in charta ij signanda dictavit Ao 1683 d. 23 Nov.

4 die B. Clementis descripsi v. hus. Ao. 94 d. 8 Nov. ♀

Et tempij veniens cætera suggeret.

Til disse Meddelelser om Niss Hansen Tingleff kan føjes følgende:

Han har udskaaret sit Navn i Degnestolen i Tinglev: NIS HANSEN 1646. Om den Proces, han førte med Præsten i Tinglev Johannes Ratenborg, er der forgæves søgt Oplysning.

Ifl. Stemann: Schleswigs Recht und Gerichtsverfassung um 17. Jah. Slesvig og Flensborg 1855, Fortalen Side 3, har han efter Afbenyttelsen afleveret de sønderjydske Tingbøger til Appellationsrettens Arkiv i Flensborg. Paa Forespørgsel til Apellationsretten i Flensborg modtog jeg derpaa følgende Svar:

Flensborg d. 23. Dezbr. 1909.

»Auf .Ihre Anfrage vom 9 d. Mts. erwidere ich Ihnen, dass in dem bei dem hiesigen Landgericht orhandenen Archivs des ehemaligen Appellationsgerichts zu Flensburg sich keine Gerichtsprotokolle aus dem Jahre 1630 und aus dem siebzehnten Jahrhundert befinden; es ist mir auch nicht bekannt, wo diese Protokolle aufbewahrt werden. Der Präsident des königlichen Landgerichts.«

Geheimearkivraad, Dr. phil. Georg Hille ved Statsarkivet i Slesvig har meddelt følgende:

Slesvig den 2.-12.-1909.

»Nach Empfang Ihres gefälligen Schreibens v. 29 v. M. habe ich mich um die Herbeischaffung der von Ihnen gewünschten Nachrichten bemüht, leider vergeblich, da die hiesigen für die Tingleffer Kirchensachen bis 1605 zurückreichenden Herzoglich Gottorpschen Acten und die bis 1621 zurückreichenden Tondersnschen Visatorialacten von gleicher Beziehung gar keine Mitteilungen über den Küster Hans Hansen und seine Familie enthalten.

Die Tondersnschen Gerichtsprotokolle des siebzehnten Jahrhunderts, in denen man nach dem von Ihnen erwähnten Prozess suchen könnte, sind hier nicht vorhanden. Sie sind wie alle älteren Gerichtsprotokolle ausdem Herzogthum Schleswig, die von Steman noch für sein 1855 erschienenes Buch über Schleswigs Recht und Gerichtsverfassung benutzt hat, spurlos verschwunden. Ich habe hier zu Lande vergeblich danach gesucht, und ebenso ist es meines Wissens der Dänischen Archivverwaltung im Konigreich ergangen.

Bekannt wird Ihnen sein, dass man im Dänischen Reichsarchiv sehr viele Acten Herzoglich Gottorpscher Provenienz zurückbehalten hat; ob sich darunter führ Ihre Zwecke im Frage kommendes befindet, werden Sie wohl schon festgestellt haben.«

I Brev af 24. Jan. 1910 fra Herr Assistent i Rigsarkivet, her, cand. polit. Fr. Jürgensen West, meddeler han følgende:

»Efter mundtlig Aftale har jeg gennemgaaet Repertoriet over det gottorpske Geheime Konsejls Archiv for at finde yderligere Oplysninger om den i »Niss Hansen Tingleffs Personalialia« omtalte Sag imellem nævnte Niss Hansen, Degn i Tinglev, og Præsten smstds. Johs. Ratenborg ang. Kirkens Kalk og Disk, som N. H.'s Fader under Krigsurolighederne havde gemt i en Mose m. m.

Blandt de i nævnte Repertorium opførte Sager, som endnu findes i Rigsarkivet, har jeg gennemgaaet følgende Læg:

1. {6} (Gml. Sign.: Cam. I, Cap. 1 Nr. 19): »Allerhand Concepten Fürstlich-Gottorffischer Schreiben, welche Zeit des Nordischen Krieges abgelassen worden 1659«. .
2. {6} (Gml. Sign.: Cam. 1, Cap. 1, Nr. 20): »Fragmenta von Briefschaften die Troubeln de Anno 1659 angehend (Sind meist Concepten)«.
3. {31} (Gml. Sign.: Cam. 1, Cap. 6, Nr. 13): »Nachrichten von der Landes-Verfassung 1657, da der schwedische Einbruch vorhanden gewesen«.
4. {31}(Gml. Sign.: Cam. 1, Cap. 6, Nr. 14): »Nachrichten von dem Schwedischen Einbruch in Holstein (und Schleswig) 1657 u. 1658«.
5. {31}(Gml. Sign.: Cam. 1, Cap. 6, Nr. 15): »Documenta u. Nachrichten von den Kriegszeiten de Anno 1658, da König Carl Gustaph diese Lande bequartient«,

uden deri at finde noget angaaende nævnte Sag.

Da Vonsild Kirkebog mangler for Aarene 1709-26, har Niss Hansen Tingleff's Død ikke kunnet konstateres, men han vides endnu 1708 at have været til Alters med sin Hustru.

I Vonsild Sogns ældste Kirkebog findes et Afsnit »Familie-Ministerialia«, der (Side 17-18) giver følgende Oplysninger:

I

(Niss Sörensen) R. Niss Hansen Tingleff

föd i Tingleff Ao. 1630 in Junio, döbt den 24. Junii, S. Hans Dag.

Uxor **Birgitta Niss D.** aff Tingleff^{xxix}

derisBörn:

Hans Nissen Tingleff, föd 1659 den 23. Sept., döbt Mich. Dag.

Maren Niss D., föd 1661, d. 27. Nov.

† **Cathrine Niss D.**, föd 1663. Döde 13 Uger gamel.

Niss Nissen Tingleff, föd 1665 för Paaske.

† **Catharin Niss D.**, II. Noi^{xxx}, föd heri Menigheden 1670 d. 4. Junii, h döbt d.12.Junii (tegnet for solen - søndag) 2 Trin., döde) Æfftermiddagen den 5. Sept., begrafuen d. 7. Sept. (tegnet for merkur – onsdag) æffter 14 Trin., 13 Uger oc 2 Dage gamel.

Tieniste Quinden.

Inger Christens D. aff Thy, föd 1643 om Kyndelmiss.

Ny Possessor: Hans Tingleff.

† Christen Jespers D. Brun.

Hun døde af Barnet uforløst H. 3 Ko. Aften 1701.

II

Hans. Nissen Tingleff

Maren Niels D.

blefue i Duns trolofuede d. 20 December 1701 oc i Almind copulerede 1702 d. 27. Junii. deris Barn:^{xxxi}

1. Nicolaus blef föd 1702 d. 4 December.
2. Jacob föd 1704 den 25 Octobr. (tegnet for saturn lørdag)
3. Niels, föd Ao. 17
4. Hans
5. Hans föd 17
6. Christina 7. Christina
8. Jens.

Om Hans Nissens Bryllup findes følgende i Alminde Kirkebog:

»d. 27 junij Tiirsdagen æffter den 2 Trin Sönedag var Hans Tingleffs Bryllup i Duns med sin Brud Maren Niels D.

H : Hans förde ham Brudgom derhen, deris Villkom holte de d. 2 julij fredagen«.

Efterfølgende Noter skyldes for Størstedelen Frk. cand. mag. Johanne Skovgaard:

ⁱ Tinglev Sogn i Slogs Herred, Tønder Amt. Kirken ligger 3 Mil øst for Tønder og 2 Mil Sydvest for Aabenraa.

ⁱⁱ Ved Degn maa her ikke forstaas Løbedegn (Elev fra den nærmeste Latinskole) men en Sædedegn, som, foruden hvad han kunde oppebære af Offer o. l., lønnedes med Have og Jord (indtil 1 Tde. Hartkorn). Ingen maatte faa Degnekald uden at være Student, dog kunde der gøres Undtagelser af Mangel paa Studenter. Degnen, hvis hele Embedspligt foruden Tjenesten i Kirken bestod i een Gang ugentlig at undervise Ungdommen i Katekismus, kunde undertiden ved Siden af Degnejorden overtage og drive en Fæste- eller Selvejergaard.

ⁱⁱⁱ Vippel By ligger i Tinglev Sogn ca. 1½ Mil Vest for Tinglev By. Hovedgaarden, Vippel Gaard, blev i 1491 tilskødet Løgumkloster af Hans Ahlefeld.

^{iv} Fristeder for Fredløse omtales ikke i danske Kilder. Derimod fortælles der i Grimm: »Deutsche Rechtsalterthümer«, at der i Tyskland fandtes visse Huse eller Gaarde, de saakaldte »freihöfe«, som havde og i umindelige Tider havde haft Ret til at huse fredløse. Blandt andre analoge Exempler omtales en Gaard, hvor en fredløs Mand kunde finde ukrænket Tilflugt i 6 Uger og 3 Dage, og hvis han, efter Udløbet af denne Frist, kunde gaa 3 Fod ude paa Vejen og tilbage igen uden at blive greben, havde, han Ret til at blive nye 6 Uger og 3 Dage paa Gaarden o.s.v.

Herr Arkivar i Rigsarkivet, A. Thiset, har i Brev af 10/12 1909 venligst meddelt følgende:

»I Besvarelse af Deres Brev af 18. f. M. kan jeg kun oplyse, at der mig bekendt ikke eksisterer nogen historisk Udredning af de sønderjydske Frimænds Forhold til Adel og Bondestand og selv er jeg for lidt bevandret i disse for Hertugdømmerne særegne Forhold til at jeg tør udgive mig for sagkyndig.

Jeg har en Gang drøftet Spørgsmaalet med A. D. Jørgensen i Anledning af et fra Tydskland fremkommet Spørgsmaal om Collund Slægtens (Boysens) Adel, og jeg fik da det Indtryk, at heller ikke A. D. Jørgensen havde rigtig Rede paa Frimændenes Stilling, men da det af nærmere Undersøgelse fremgik, at Beboerne paa Collund ikke havde haft Ret til at jage Storvildt paa deres Gods, fastslog Jørgensen, at saa kunde de ikke henregnes til Adelen. Imidlertid mindes jeg at have seet i en

Adelsfortegnelse fra Hertugdømmerne fra det 16. Aarh. »die Freyleute« opført paa samme Liste som Adelen, men ganske vist for sig selv efter Adelen og da de vare berettigede til at føre Skjold og Hjelm maatte de ialtfald efter Kongerigets Sædvaner være at henregne til den lavere Adel.

Som sagt, Spørgsmaalet lader sig neppe besvare uden meget grundige og omfattende Studier, som hidtil Ingen har foretaget, og som heller neppe lader sig foretage alene paa Basis af de Rester af de sønderjydske og holstenske Arkiver, som ere forblevne i det danske Rigsarkiv.

Selv har jeg hverken Rede paa de sønderjydske Frimænds Rettigheder eller Pligter, ei heller paa Tallet af de derunder hørende Slægter eller de af disse eiede Gaarde eller om nogen af disse har ligget i Tinglev eller Wippel.«

Herr Professor, Dr. phil. Troels-Lund har venligst meddelt følgende i et Brev af 29/11 1909:

»- --- Jeg kender ikke noget til de af Niss Hansen Tingleff omtalte »fri Folck, der kunde freede oc forbede i deris Gaard«. Nogen almindelig Skik i faste fælles Former har dette næppe været. Men heraf følger ikke, at sligt ikke enkeltvis kan have fundet Sted. Jeg er tværtimod tilbøjelig til at tro, at der til Datidens hyppige Tilfælde af Flugt og Fredløshed, paa Grund af Drab eller anden Voldsdaad har svaret lokale Former for Afhjælpning deraf omtrent i Smag med den her omtalte. Retten til at yde Fred for en Tid har vel saa antagelig knyttet sig enten til en paa den Egn almindelig anset hæderlig Mand (muligvis ogsaa blot frygtet Mand) eller til et for fredhelligt anset Sted f. Eks. Kirke eller Kloster, der godt efter dets Overgang i verdsligt Eje ved Reformationen kan have bevaret sit Ry. Men - som sagt - noget sikkert herom vides ikke, idet mindste ikke af mig.«

^v Herr Prof., Dr. phil. Troels-Lund har i et Brev af 29/11 09 venligst meddelt følgende:

»- - - Denne Skik at begrave i Munke- eller Nonnedragt er ret bekendt. Forudsætningen herfor var naturligvis Troen paa, at Klosterløftet forlenede med en højere Grad af Hellighed. Det var da en ret naturlig og smuk Form for Tak fra et Kloster til den, der havde skænket det større Gaver, at lade vedkommende ikke blot faa Gravsted i dets Kirke, men ogsaa blive begravet i dets Ordensdragt. Enkelte kongelige Personer vides at være begravet i saadan Dragt. Og da det jo var Skik i den katolske Tid, at mange som gamle skænkede et eller andet Kloster alt deres Gods og selv trak sig, tilbage og boede Resten af deres Liv i samme Kloster som nu til Dags i et Sygehjem, - saa har vistnok Begravelsen i Munkedragt ret ofte fundet Sted, Den var ogsaa af en anden Grund tiltrækkende, da Døde ellers jordedes som de plejede at være, naar de sov, nøgne, blot dækkede af Tæppe eller »Jordelagen« paa Baaren.«

^{vi} Donat: den almindelige brugte Lærebog i latinsk Grammatik.

^{vii} Flensborg Latinskole, som var stiftet i 1566, var, takket være dygtige Rektorer og Borgernes Gavnildhed, en efter Tidens Forhold ualmindelig god Skole. I det 17de Aarhundrede lededes undervisningen efter Rektor Paul Sperlings Skolelove, som var givne i 1589, og først fandt Afløsning i Slutningen af det 18de Aarhundrede. I Tertia, som var den tredje øverste af Skolens 6 Klasser, læstes af latinske Forfattere Virgil, Horats og Terents; desuden læstes Græsk (paa andet Aar), Katekismus, Melanchtons Dogmatik og Regning. Undervisnings sproget var i de to nederste Klasser Tysk, i de andre saa vidt muligt Latin. En fremmed og udenbys maatte ikke optages blandt Eleverne uden Vidnesbyrd fra sine tidligere Lærere eller andre troværdige Folk, med mindre »hans herlige Anlæg og indtagende Væsen gør saadan Uforsigtighed unødvendig.« Georg Loos (Lossius) var Rektor fra 1630 til 1653, da han blev Præst i Treja mellem Slesvig og Husum. Han roses af en gammel Elev for sin Troskab i at informere. Rektorboligen fandtes i selve Skolebygningen, en anselig 3 Etages Bygning med et Klokketaarn.

^{viii} Chr. Pentz, gift med Kristian IV's og Kirsten Munks Datter Sophie Elisabeth, Statholder i Holsten og Kommandant i Rensborg.

^{ix} Lindevedgaard, syd for Flensborg, i Slægten Rantzaus Eje.

^x Kliplev, Tinglevs Nabosogn mod øst.

^{xi} Stoltelund i Tinglev Sogn.

^{xii} Holbøl, Tinglevs Nabosogn mod Sydøst.

^{xiii} Caspar Rudolf Gersdorff til Baruth (Gersdortl'ernes Stambesiddelse i Oberlausitz) gift med Margrethe Rantzau, Datter af Godske Rantzau til Nienhof, Westensee (i Holsten) og Trøiborg (i Visby Sogn, mellem Tønder og Løgumkloster). Trøiborg hørte til de nørrejdyske Enklaver, der ved Freden i Wien 1864 blev afstaaet som Erstatning for de 8 nordlige Sogne af Sønderjylland, idet det indlemmedes i Nørrejylland af Dronning Margrethe, som købte Godset af Claus Limbek. 1579 gik det fra Kronens over i Rantzauernes Besiddelse.

^{xiv} Peder Rantzau, Søn af den ovenfor nævnte Godske R., født 163-, Rigs greve. Nævnes 1664 som Ritmester i et Rytterregiment i Viborg. 1666-1671 ved Rytteriet i Norge.

^{xv} halfuld (- halvlang) Pique (- Spyd) betegner en Rang, lidt højere end de meniges, en Slags Underofficer.

^{xvi} Ballonien rimeligvis - Boulogne.

^{xvii} Den her omtalte Krig er den fransk-spanske, som dannede Fortsættelse af Trediveaarskrigen og afsluttedes med Pyrenæerfreden 1659. Den førtes paa Frankrigs Grændser baade til Spanien og de spanske Nederlande.

^{xviii} Josias Rantzau 1609-1650, deltog i Trediveaarskrigen i dansk, svensk, kejserlig og fra 1635 i fransk Tjeneste, blev 1645 Marechal af Frankrig.

^{xix} Dunkerque belejredes af Condé og Josias Rantzau i Forening fra 24. Sept. til 11. Oktbr. 1646, da den blev erobret. Soldaterne paa fransk Side led megen Nød under Belejringen paa Grund af stærkt Regnvejr og Mangel paa Husly og Levnedsmidler. Efter Dunkerques Indtagelse angreb Josias Rantzau St. Omer, Ostende og Neuport, Byer i spansk Flandern (ligesom de følgende Grevelin -Gravelines, Vehrden o.s.v.) uden at erobre nogen af dem. I 1647 førtes Krigen især paa den spanske Grænse, og der omtales intet stort Slag paa Nordgrænsen, hverken ved Arras (Fæstning i fransk Flandern) eller andre Steder. Derimod stod der den 20. August 1648 et stort Slag ved Lens (ikke langt fra Arras), disse Aars største Krigsbegivenhed. Franskmændene sejrede.

^{xx} Ipern -Ypres (i fransk Flandern) erobredes af Spanierne 10. Maj 1649 efter en Maanedes Belejring og et helt modigt Forsvar.

^{xxi} Contrasierpe -Kontreskarpe, Benævnelse paa den ydre mod Angrebsterrænet vendende Gravskraaning.

^{xxii} væler, gammeldansk Ord for Charpi.

^{xxiii} (senere Tilføjelse): nu Encke.

^{xxiv} (senere Tilføjelse): nu boende i Sees.

^{xxv} Denne Historie blev ved Ligbegængelsen erstattet med: Effter fiende-Tijden kom den Sl. mand effter gudtz prudendz og behag 1665 hertil meenigheden og Som bekiendt paatog han her en halff-gaard etc.

^{xxvi} Senere Tilføjelse: Icke dismindre strebete han flitig.

^{xxvii} 1670 oprettedes et nationalt Rytteri, idet en Del af Krongodset i Kongeriget og den kongelige Del af Sønderjylland udlagdes til Ryttergods. Bønderne paa dette skulde enten selv »ride for deres Gaard« eller holde en med Hest og Vaaben forsynet Karl.

^{xxviii} Wismar, som siden 1648 stod under Sverige, belejredes i Begyndelsen af den skaanske Krig af Kristian V fra 21. Oktbr. til 13. Decbr. 1675, da den erobredes. Den danske Hær led meget af Sygelighed under Belejringen.

^{xxix} Her er med andet Blæk indskudt: Copulati in Tingletf Ao. 57 ðium Sanctorum (Alle Helgenes Dag, 1/11).

^{xxx} Den anden af dette Navn.

^{xxxi} Enkeltta1 her tyder paa, at disse Oplysninger ere skrevne kort Tid efter 1702. Det andet Barn er tilføjet med samme Haand, men med andet B1æk, Børnene Nr. 3-8 med en anden Haand.

Søndag betegnes med (So1en).

Mandag betegnes med (Maanen).

Tirsdag betegnes med (Mars).

Onsdag betegnes med (Merkur).

Torsdag betegnes med (Jupiter).

Fredag betegnes med (Venus).

Lørdag betegnes med (Saturn).